

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

היכל תשיעי
קובץ שלשלת האור
שער שלישי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

וירא

(חלק כ שיחה א)

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים וארבע לבריאה

מחזור הראשון של לימוד הלקוטי שיחות
שבוע פרשת וירא, ידיב מרחשון, ה'תשפ"ד (ב)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2023
by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

וירא

ללמוד ממנו הוראה בעבודת ה' (כפי שצריך אדם ללמוד מכל דבר שרואה או שומע⁵), אלא הם כוללים תוכן מיוחד, שיש ללמודו ולהבינו.

והנה, בסיפור האמור אינו מובן: „וירא ה' אל אברם” נאמר כבר לעיל ואף ב' פעמים (בפ' לך לך⁶). ומדוע בכיית אדמו"ר נ"ע על זה שהקב"ה נראה לאברהם ואלינו (אליו) אינו נראה – היתה בקשר לפסוק בפ' וירא, ולא דפ' לך לך?

לגבי „וירא ה' אל אברם” הב' (בפ' לך לך) – אפשר לומר, שאדמו"ר נ"ע עדיין לא למד פסוק זה, מאחר שמקומו כמעט בסיום הפרשה (כסדר הלימוד עם הקטנים הנהוג בכמה מקומות, שלומדים עמם בכל שבוע רק חלק מפרשת השבוע⁷);

אבל „וירא ה' אל אברם” בפעם הראשונה, שנאמר בתחלת הפרשה, ודאי כבר למד אז – ומפני מה לא באה בכייתו בקשר לפסוק זה?

62 ג. בפשטות י"ל הטעם: כשנכנס אדמו"ר נ"ע לצמח-צדק (לקבל ברכתו בקשר ליום ההולדת), ה' זה בשבת פרשת וירא, ולכן שאל על הענין

א. כבר סופר כמה פעמים המעשה שאירע בכ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, בהיותו בן ד' או ה' שנים, בשבת פרשת וירא:

אדמו"ר נ"ע נכנס אל זקנו כ"ק אדמו"ר הצמח-צדק (לקבל את ברכתו ליום ההולדת²) והתייפח בככי, באמרו: מפני מה לאברהם אבינו נתגלה הקב"ה, ואילו אלינו (אליו) אינו נראה?

ויענהו הצמח-צדק: כשיהודי (צדיק³), בהיותו בן צ"ט שנים, מחליט שעליו למול את עצמו, ראוי הוא שה' יראה אליו.

ב. סיפורי רבותינו נשיאינו בכלל, ובפרט אלו שהם עצמם גילו לנו על מנת לפרסמם, ודאי מדויקים הם בכל פרטיהם.

אפילו הסיפורים שאירעו בקטנותם – הנה מזה גופא שרבותינו נשיאינו מסרו לנו סיפורים אלו (ובפרט ע"פ מאמר חז"ל⁴, „בוצין בוצין מקטפי ידיע"), מובן, שאינם רק ענין שאפשר

(1) ראה לקו"ש ח"א פ' וירא. ח"ה כ' מרחשון. שם ע' 321. חט"ו וירא-כ' מרחשון. והוא משיחת ש"פ וירא, כ"ה מרחשון, תרצ"ג. נעתקה בקיצור בהיום יום ע' קג.

(2) כ"ה מרחשון שנת תרכ"א. תולדותיו בפרטיות – ראה „חנוך לנער” ס' התולדות אדמו"ר מהורש"ב (קה"ת תשל"ב. ועוד).

(3) ראה לקו"ש ח"ה שם ביאור ב' הנוסחאות שבזה.

(4) ברכת מת, רע"א.

(5) כתורת הבעש"ט הידועה (כתר שם טוב קה"ת) הוספות סי' קצו ואילך, וש"נ.

(6) יב, ז. יז, א.

(7) אבל אינו מסתבר עפמ"ש בגו"א עה"פ (ואתחנן ו, ז) ושננתם לבניך. ועוד.

אמנם זה אינו, שהרי

[אפילו אם ההתגלות ד"וירא" היתה לצורך אמירה – הרי מצינו בכמה מקומות¹¹ שנאמר „וירא ה' אל גו'“ ללא הקדמת „וירא ה' גו'“; ומשמע מזה שגם כאן „וירא“ הוא ענין לעצמו (ולא רק הקדמה לאמירה), והדרא קושיא לדוכתא – הנה נוסף לזה]

גם ל„וירא“ שבפרשתנו היתה סיבה ומטרה מיוחדת (כפירוש רש"י¹² – פשוטו של מקרא) – „לבקר את החולה“, ואילו אצל אדמו"ר נ"ע – לא היתה סיבה זו?

ה. בבעל הטורים¹³ איתא, ש„וירא אליו ה'“ (בפרשתנו) ה' „בשביל המילה“ – בזכות שקיים אברהם אבינו מצות מילה.

עפ"ז ה' אפשר לכאורה ליישב, שזו היתה טענת (ובכתיי) אדמו"ר נ"ע: כיון שגם בידו ישנה הזכות דמצות מילה¹⁴, מגיע גם לו השכר ד„וירא אליו ה'“;

ועל זה ענה לו הצמח-צדק, שאי אפשר להדמות לאברהם, שלמצות המילה שלו היתה מעלה מיוחדת –

שלמד תא, על „וירא אליו ה'“ שנאמר בפ' וירא (משא"כ בשבוע פ' לך לא היתה סיבה להיכנס לצמח-צדק¹⁵) –

אמנם עדיין קשה: מדוע השיב לו הצמח-צדק רק על „וירא אליו ה'“ דפ' וירא, ולא העיר שענין „וירא ה' אל אברהם“ ה' כבר לפני זה (בפ' לך לך) ואף ב' פעמים?

וביותר יוקשה: תשובת הצמח-צדק (שהקב"ה נתגלה לאברהם אבינו מפני שהחליט שצריך למול את עצמו) מיישבת רק את הפסוק „וירא אליו ה'“ שבפרשתנו, שבא אחר החלטתו למול – אבל השאלה (והבכ"י) בעינה עומדת בנוגע ל„וירא ה' אל אברהם“ האמורים בפ' לך, שהיו לפני שמל עצמו.

ד. לכאורה ה' אפשר לומר הביאור בזה:

ב' הפעמים ד„וירא“ בפ' לך היו הקדמה והכנה לאמירה („וירא ה' גו' ויאמר גו'“), וממילא אין כל מקום ל„וירא“ לאדם שלא אליו היתה האמירה;

משא"כ בפרשתנו אין כל אמירה (או כיו"ב) בהמשך ל„וירא“¹⁶, אלא „וירא“ ה' ענין בפני עצמו; ולכן בכה כ"ק אדמו"ר נ"ע דוקא בקשר ל„וירא“ זה.

(8) אבל ראה ספר השיחות קיץ הש"ת (ע' 99): אז איך בין אלת געווען פיר יאָר פלעג איך אלע טאָג אַרײַנגיין צו דעם זיידן אין חדר.
(9) בנוגע ל„וירא“ ה' דפ' לך אפשר לתרץ (בדוחק עכ"פ), דאף שה' לפני החלטת אברהם למול א"ע, מ"מ ה' בקשר (עכ"פ) לענין המילה (כפרשי"ש).

(10) ראה מפרשי רש"י ריש פרשתנו.

(11) כמו בר"פ לך. ובכו"כ מקומות.

(12) עה"פ ריש פרשתנו.

(13) ריש פרשתנו. וכ"ה בספורנו. ועוד (וראה

הערה הבאה). וראה בר"י ריש פרשתנו ובמפרשים שם. זח"א פה, סע"ב ואילך.

(14) ואף שמילתו הייתה זמן רב לפני זה – צ"ל המסובב, נתינת השכר „וירא אליו ה'“ כשיכול (להבינו) לקבלו (בן ד' ויותר). ויומתק זה בפרט ע"פ הידוע שמילה היא פעולה נמשכת (ראה מפענת צפונות פ"ה סי"ח, וט"ג. לקו"ש ח"ג ע' 759 ואילך).

טענה מדוע אין הקב"ה נראה אליו כמו לאברהם אבינו – שהרי אין מקום כלל שישווה עצמו לאברהם אבינו;

אבל מאחר ש„וירא אליו ה'“ הי' „לבקר את החולה“, ענין של גמילות חסדים¹⁶, היינו ש„וירא“ הי' (לא כל כך מצד מעלת מדריגת אברהם אבינו¹⁷, אלא) מצד חסדו של הקב"ה – על כן טען: כיון שנוגע לו מה שאין הקב"ה נראה אליו (כפי שהי' ניכר אח"כ בכך שדבר זה הביאו לידי בכי) – לכן על הקב"ה לגמול חסד גם עמו, ולהראות עצמו גם אליו.

64 [ולפ"ז מיושב בפשטות מה שלא שאל על ב' הפעמים שנאמר „וירא ה' אל אברם“ דפ' לך לך – לפי ששם הי' „וירא“ קשור למעלתו של אברהם אבינו¹⁸, ואי אפשר להדמות לאברהם אבינו].

ועל כך השיב לו הצמח-צדק „כשיהודי כו' מחליט שצריך למול את

16 ראה ב"מ (ל, ב): ביקור חולים היינו גמילות חסדים. וברמב"ם הל' אבל רפ"ד: „לבקר חולים . . . ואלו הן גמילות חסדים כו“.

17 וכדמוכח גם מזה שלמדנין (סוטה יד, א) מפסוק זה החיוב דביקור חולים שעל כאו"א (וראה לקמן סעיף ז.ח). וראה הערה הבאה.

18 עפ"ז יומתק ג"כ השינוי בלשון הכתובים, דבב' פסוקים דפ' לך נאמר „וירא ה' אל אברם“ (ולא „אליו“ – אף שנאמר לפניו „ויעבר אברם גו“), „ויהי אברם גו“), משא"כ בפרשתנו נאמר „וירא אליו“* – כי ה„וירא“ דפ' לך היו בקשר למעלת אברהם, משא"כ דפרשתנו.

(* בפשטות הטעם (כמ"ש ברמב"ן הנ"ל. וראה גם גו"א ושפ"ח ריש פרשתנו) לחבר פרשה זו לפרשה שלפנ"ז (שה„וירא“ הי' בקשר למילה).

שמל עצמו „בהיותו בן צ"ט שנים“ – ולכן זכה הוא (דוקא) „וירא“.

אמנם, דוחק גדול לומר כן, שהרי:

(א) רש"י פירש, כנ"ל, ש„וירא אליו ה'“ לא הי' שכר בעלמא „בשביל המילה“, אלא „לבקר את החולה“¹⁵ – ופירוש רש"י על התורה הוא (גם) „לבן חמש למקרא“ – ומסתבר, ששאלת כ"ק אדמו"ר נ"ע בהיותו נער בן ד' או ה' שנים יש לה מקום לפי פירוש רש"י על הפסוק.

(ב) אפילו לפירוש בעל הטורים – הנה מאחר שהמדובר הוא באדמו"ר נ"ע, שבהיותו קטן ניכרו בו מעין מעלותיו בגדלותו (וכנ"ל אשר „בוצין בוצין מקטפי ידיע“), ודאי ידע את גודל מעלת עבודת אברהם אבינו בכלל, ועאכו"כ שהבין את המעלה הכי פשוטה וגלוי' שבמילת אברהם אבינו לגבי מצות מילה (בכלל) – שנעשתה בגיל צ"ט שנה;

וממילא אין מקום לומר שאדמו"ר נ"ע (אפילו בהיותו קטן) ידמה עצמו לאברהם אבינו, עד שיבוא בטענה, מפני מה נראה הקב"ה לאברהם אבינו (בזכות המילה) ולו אינו נראה.

ו. וי"ל הביאור בזה, דאדרבה: טענת אדמו"ר נ"ע הנ"ל אכן באה מפני שידע את דברי רש"י ש„וירא אליו ה'“ הי' „לבקר את החולה“:

לולא פירוש רש"י לא היתה לו כל

15 אלא שברמב"ן פרשתנו (יה, ב – קרוב לסופו) משמע, דזה גופא שהקב"ה נגלה אליו „לבקר את החולה“ הי' רק „לכבוד לו“ – גמול על מצות מילה.

עצמו, ראוי הוא שה' יראה אליו":
אף ש"וירא אליו ה'" הי' (לא מצד
מעלת מדריגת אברהם אבינו, אלא)
מצד גמילות חסדים (של הקב"ה), יש
צורך להיות ראוי לגמ"ח זה, להיות
"כלי" לגילוי¹⁹;

והכלי לזה הוא – ההחלטה, שבכל
מצב שבו יהי', ואפילו יהי' בדרגת
"צדיק בן צ"ט שנים", עליו למול
את עצמו²⁰.

ז. לכאורה יש לשאול על הביאור
הנ"ל:

סוף-סוף ביקור חולים אינו גמילות
חסדים סתם, אלא (יש בו תוכן מיוחד,
ש)הוא קשור לחולה דוקא – המבקר
מקל בביקורו על יסודי החולה וזה
גופא מועיל לרפואתו²¹ (ובפרט ע"פ
המובא בגמרא²² שנוטל "אחד מששים"
מהחולי) – וכן הוא אפילו בביקור
של בן אדם; ועאכו"כ שביקור חולים

19 וי"ל מעין זה בנתינת תמנה ובכ"ז אי
לאו דעביד נייחא לנפשי לא יהיב לי מתנתי
(כן הובא בכ"מ – המשך וככה תרל"ז פס"ח.
המשך תרס"ו ע' קלא. ועוד. וראה מגילה כו,
ב. גיטין נ, ב. ב"מ טז, א. ב"ב קנו, א). – וע"ד
המבואר בלקו"ת (שה"ש כד, סע"א ואילך) בענין
בחינה הג' שבאתערותא דלעילא, דאף שבאה
מצד למעלה ("שאינ אתעדל"ת מגעת שם כלל"),
מ"מ "אינה שורה ומתגלה אלא כשיש שלימות
במעשה התחתונים".

20 ראה לקו"ש ח"א ע' 25 ואילך. ח"ה ע' 87
ואילך. ע' 321 ואילך.

21 ראה מאירי לנדרים (לט, ב), "שהמבקר
מקל בחליו של חולה. . . ובבני גילו ר"ל שבקורם
ערב עליו שמצד הנאתו מהם חליו מיקל, פעמים
שהביקור סיבת ההצלה לחולה כו". וראה רמב"ם
שבהערה 23.

22 נדרים וב"מ שם.

ע"י הקב"ה²³ מועיל בוודאי לרפואת
החולה²⁴.

65 וממילא עולה השאלה: כיצד למד
אדמו"ר נ"ע מ"וירא אליו ה' – לבקר
את החולה", שהקב"ה מתגלה גם עבור
ענין אחר של גמילות חסדים, שאינו
קשור לחולה הצריך רפואה (והמבקר
"נוטל כו' מחליו")?

ויובן זה בהקדים הילפותא בגמ'²⁵
מ"וירא אליו ה'", "הקב"ה ביקר חולים
. . . אף אתה בקר חולים" – שגם זה
צריך ביאור (ע"ד קושיא הנ"ל):

בגמרא²⁶ מבואר שביקור חולים

23 וגם לפמ"ש בגמרא שם, דמה שנוטל אחד
מששים הוא דוקא ב"בן גילו" – הרי הקב"ה
"תאומה" של ישראל* (ראה שהש"ר פ"ה, ב
בטופו). ולהעיר מרמב"ם שם (ה"ד) "וכל
המבקר את החולה כאילו נטל חלק מחליו כו",
שמפשוט לשון הרמב"ם משמע (וצ"ע ברדב"ז
שם) שדיון זה הוא ב"כל מבקר", גם כשאינו בן
גילו. וכן משמע בויק"ר רפ"ד (לפי המת"כ שם.
וראה עץ יוסף שם). אבל להעיר שברמב"ם שם
הלשון (א) "כאליו" (ב) "חלק" סתם. ואכ"מ.

24 להעיר מרמב"ן (שצויין בהערה 15) "שהי'
לו במראה השכינה ריפוי למחלת המילה" –
הובא ונת' באוה"ת (בראשית כרך א) ריש
פרשתנו. וראה לקו"ש ח"ה (ע' 84) שאין זה
סתירה לפרש"י (פרשתנו יח, ב) דמלאך רפאל בא
לרפאות את אברהם.

25 סוטה שם.

26 נדרים וב"מ שם. וראה דרישה לטיו"ד
(סל"ה סק"ס) דמי שאינו בן גילו, אינו ממעט
חולי כלל". וראה הערה 23.

(* וי"ל שבי' המ"ד בשהש"ר שם בתאומתי" –
(א) כביכול לא אני גדולה ממנה ולא היא גדולה
ממני, (ב) מה התאומים הללו אם חושש אהז כו'
חבירו מרגיש – הם ע"ד ומעין ב' הפירושים ב"בן
גילו": בפרש"י (נדרים שם), בחזק כמותו או זקן
לזקו"; בר"ן רא"ש ועוד (נדרים שם) – שנוגד במזלו.

בכתוב³² שאברהם ראה, "שלשה אנשים נצבים עליו". וכתב רש"י שא' מהם בא, "לרפאות את אברהם".

וכיון שבלאו הכי (גם לולא, וירא אליו ה')³³ הי' אברהם מתרפא לגמרי ע"י המלאך רפאל³⁴ (וזאת תיכף כשבא³⁴) – אין מקום לומר, ששעה קלה קודם לכן יבוא הקב"ה על מנת ליטול ממנו (רק) "אחד מששים מחליו"³⁵.

ולכן דייק רש"י וכתב, "ובא הקב"ה ושאל בשלומי" – היינו, שהמטרה בביקור חולים של הקב"ה היתה (לא – לרפאות, עכ"פ אחד מששים, אלא) ענין של גמילות חסדים בלבד. ולכן ילפינן מהכא את החיוב ד"בקר חולים" לכל א' מישראל.

וכיון שהקב"ה הגיע, "לבקר את החולה", בתורת גמילות חסדים (ולא כדי להקל מחליו), לכן היתה לאדמו"ר נ"ע הטענה, שמצד גמילות חסדים צריך הקב"ה להתגלות גם אליו, כנ"ל.

ט. א' ההוראות שיש ללמוד מסיפור זה, כפי שכבר נתבאר במקום אחר בארוכה³⁶:

כיון שהמאורע הנ"ל אירע לאדמו"ר נ"ע בהיותו נער בן ד' או ה' שנים, "בציר מבר שית" – הרי זו הוראה, שאפילו אצל קטן בן ד' או ה' שנים אפשר לעורר (ע"י חינוך כדבעי) תשוקה לרוחניות ואלקות, עד לתשוקה נפלאה שמעוררת בכי'.

(32) יח, ב.

(33) כהמשך הכתובים (שם ו'–ז), "וימהר גוי רץ גוי".

(34) ראה בזה לקמן ע' 71 והערה 22.

(35) להעיר גם מילקוט ראובני ריש פרשתנו.

(36) לקו"ש חט"ו ע' 130 ואילך.

"נוטל כו' מחליו" דוקא כשהמבקר הוא "בן גילו" של החולה. ועפ"ז, היכי ילפינן מהא דהקב"ה ביקר חולים" (דפשיטא שביקור חולים ע"י הקב"ה הוא יותר מביקור "בן גילו"²⁷) הוראה לכל אדם מישראל (שרובם אינם בני גילו) – "בקר חולים"²⁸?

ויש לומר, שרש"י בפירושו על התורה רמז כאן לביאור על זה, במה שכתב, "לבקר את החולה אמר רבי חמא בר חנינא²⁹ יום שלישי למיתתו הי' ובא הקב"ה ושאל בשלומי".

דלכאורה אינה מובנת אריכות לשון רש"י³⁰: אחר שכבר אמר, "לבקר את החולה", מפני מה הוסיף, "ובא הקב"ה ושאל בשלומי"?

אלא שבזה משמיענו רש"י, שמה שהקב"ה בא אל אברהם, "לבקר את החולה", לא הי' כדי להקל מחליו, אלא (רק) לשאול בשלומי³¹, כדלקמן.

ח. אחר, "וירא אליו ה'" נאמר

(27) ראה הערה 23-4.

(28) ויתירה מזו: גם בן גילו ד"נוטל כו' מחליו" אא"פ לדמות לבקור חולים דהקב"ה, שהרי בקורו של הקב"ה פועל רק להסיר את החולי מהחולה, משא"כ בבנ"א שהמבקר נוטל (לעצמו) מחליו – שלכן אא"פ ללמוד חיוב ביקור חולים דבן גילו מגמ"ח, כי הו"א שאינו מחוייב בזה (ב"מ שם).

(29) ב"מ פו, ב (בשינוי לשון).

(30) ראה גם דברי דוד לפרש"י עה"פ.

(31) ויש לומר, שמטעם זה מעתיק רש"י את שם בעל המאמר (דבא הקב"ה ושאל בשלומי) – רבי חמא בר חנינא – כי הוא הוא המ"ד בסוטה שם, "מה... הקב"ה ביקר חולים דכתיב וירא... אף אתה כו'", ולשיטתו אזיל, דבקרורו של הקב"ה אצל אברהם הי' רק לשאול בשלומי, ולכן מה הקב"ה כו' אף אתה כו'.

וידוע א' הביאורים בזה⁴¹, דאדרכה: מאחר שבדורות האחרונים החושך גדול יותר, נדרשת הוספה באור הקדושה. ועד"ז גם בנדון דידן: מצד התגברות החושך שבדורות האחרונים, ניתן דוקא עכשיו הכח לחנך קטנים „בציר מבר שית“, שרוחניות ואלקות יהיו חלק מחייהם, כנ"ל.

וזהו גם הטעם שענין זה נפעל ע"י (מאורע שאירע ב) כ"ק אדמו"ר נ"ע: מעניניו המיוחדים של אדמו"ר נ"ע הי' 67 – יסוד ישיבת תומכי תמימים, שבה ילמדו נגלה דתורה יחד עם פנימיות התורה, כתורה אחת⁴².

וכהקדמה לזה הי' צריך לפתוח צינור חדש ודרך חדשה בענין החינוך, שאפילו כשהקטן אינו אלא בן ד' או ה' שנים, ניתן יהי' לעורר אצלו תשוקה נפלאה, שישתוקק לכך שהקב"ה יתגלה אליו.

וההנהגה האמורה באלו הנקראים „משיח"י"⁴³ – היא ההכנה הקרובה לביאת וגילוי המשיח, שאז יקויים וירא ה'⁴⁴, „ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר"י"⁴⁵ למטה מעשרה טפחים,

בקרוב ממש, כאשר „אתי מר" דא מלכא משיחא.

(משיחות ש"פ וירא (כ"ף מרחשון)
ומוצש"ק פ' ח"ש תש"ט)

(41) ראה קונטרס עץ חיים פי"ג. מכתב כ"ק אדמו"ר נ"ע – בהוספות שם ע' 82 ואילך. ועוד.
(42) ראה שיחת כ"ק אדמו"ר נ"ע בסה"מ תרנ"ט ע' רכג-רכה. ועוד.

(43) שבת קיט, ב.

(44) ראה תניא פל"ו בארוכה.

(45) ישעי' מ, ה.

ואין זה סותר להוראת הרמב"ם³⁷ בנוגע לאופן הלימוד עם קטן, שצריך לזרזו „בדברים שהם אהובים אצלו לקטנות שניו... קרא ואתן לך אגוזים כו" – כיון שהמאורע הנ"ל (ובפרט לאחר שכ"ק מו"ח אדמו"ר פרסם הדבר) גילה דרך זו בחינוך, וי"ל יתירה מזו – חידש דרך זו בחינוך, דהיינו (בלשון החסידות) שפתח צינור חדש, שתהי' היכולת לחנך קטן, עד לאופן שעניני אלקות יהיו „דברים שהם אהובים אצלו“, חלק מ„קטנות שניו“.

וע"ד שמצינו בנוגע לכמה ענינים (גם להלכה³⁸) ש„נשתנו הטבעיים“.

יו"ד. אמנם צריך ביאור: מפני מה נפעל ענין זה בדורות האחרונים דוקא, וע"י (מאורע שאירע ב) אדמו"ר נ"ע?

ויובן זה בהקדים ביאור הדבר שגילוי פנימיות התורה התחיל דוקא בדורות האחרונים (ע"י האריז"ל³⁹, ואח"כ ע"י הבעש"ט, עד לאופן שהגה והבנה⁴⁰ ע"י תורת חסידות חב"ד) – דלכאורה, אכשור דרא בתמי'?

(37) פיה"מ סנהדרין ר"פ חלק. וראה גם הל' תשובה פ"י ה"ה.

(38) ראה רמ"א אה"ע סקנ"ו ס"ד. מג"א סקע"ג סק"א. שו"ע אדה"ז חאו"ח סו"ס קעט (ואף שהוא בענין של סכנה). וראה שד"ח (כרך א' ע' רי ואילך. כרך י' ע' קצד), וש"נ.

(39) שכתב „דדוקא בדורות אלו האחרונים מותר ומצוה לגלות זאת החכמה“ (אגה"ק סכ"ו – קמב, ב).

(40) בלשון התקו"ז (ת"ו בסופו) „יתפרנסון“ – ראה כסא מלך לתקו"ז שם. הקדמת מקדש מלך לזהר.